

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(протокол № 6 від 27 листопада 2025 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. Вип. 3. 197 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2025

6. Юлдашева Л.В. Формування інтерпретаційної компетентності: завдання та стратегії на різних рівнях літературної освіти. *Педагогічна наука*. 2025. № 1 (220). С. 315 – 319.

*Діана ЦАП,
здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти
3 року навчання історико-філологічного факультету
Університету Ушинського*

ЖАНРОВА СТРАТЕГІЯ ДЕТЕКТИВУ В РОМАНІ АГАТИ КРІСТІ «ГРА ДЗЕРКАЛ»

The article examines the genre features of detective fiction using A. Christie's novel "They Do It with Mirrors" as an example. The genre varieties of detective fiction, the features of their plot and composition, as well as the character system are identified. The elements of the genre matrix in A. Christie's detective novel "They Do It with Mirrors" are defined. It is proven that the analyzed A. Christie's novel has the features of classic detective fiction and belongs to the category of closed-circle mysteries.

Key words: genre strategy, genre matrix, closed-circle mystery.

Постановка проблеми та її актуальність. Виникнення детектива як окремого літературного жанру пов'язують із творчістю відомого американського письменника Едгара Алана По, який у 40-х роках XIX ст. видав два оповідання «Таємниця Марі Роже» та «Вбивство на вулиці Морґ». Звичайно, не можна не відзначити великий внесок у розвиток цього жанру А. Конан Дойля – батька загальновідомих Шерлока Холмса та доктора Ватсона.

За час свого існування твори, написані в детективному жанрі, отримали доволі різноманітний діапазон оцінок – від повної зневаги, висміювання та нерозуміння до колекціонування найкращих романів та яскравого захоплення, що породило багато теоретичних досліджень, у яких на науковому рівні

досліджують його феномен.

Одна з найпопулярніших англійських письменниць ХХ ст. – Агата Крісті (Агата Мері Клариса Міллер, 1890-1976) творила саме в жанрі детективу. За своє життя вона написала 72 неперевершені романи, що перекладені багатьма мовами світу. Вона змогла привернути увагу читачів не лише цікавими сюжетними лініями, а й поєднанням різних жанрових ознак у своїх творах.

У своїй «Автобіографії» Крісті зазначала: «Детективи хороші тим, що при роботі над ними надається багатий вибір: можна написати трилер, що досить-таки легко та приємно. Проте, можна – детективний роман з витонченим сюжетом. Це складніше, такий роман потребує ретельного опрацювання найменших подробиць, але повністю того вартий» [1, с. 101].

Попри вдале комбінування ознак декількох жанрів в одному, твори Агати Крісті можна вважати прикладом класичного детективного роману, що має свої певні правила написання. Оскільки літературна спадщина письменниці є досить значною, то багато літературознавців з різних країн і досі аналізують на прикладах творів Крісті не лише детективний роман загалом, а й особливості творчої манери авторки, поетикальні та жанрові особливості її творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні літературознавці та критики також зробили певний внесок в аналіз жанрових особливостей детективних творів, зокрема, О. Іванов, О. Барабан, М. Новікова, В. Руднєв та Г. Костюк. Художню своєрідність творчості Агати Крісті розглядали О. Рудюк, А. Пругло, О. Сенчук та Т. Кушнірова, що розкривали особливості авторського стилю письменниці.

Мета дослідження – розглянути жанрову стратегію детективного роману загалом та проаналізувати її на прикладі роману «Гра дзеркал» Агати Крісті.

Виклад основного матеріалу. У «Літературознавчому словнику-довіднику» подано визначення терміну детектив як «різновид пригодницької літератури, передусім прозові твори, в яких розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином» [3, с. 189]. Згідно з цим можемо погодитися з думкою М. Нореця, який визначав детектив як «жанр, специфічний для масової

літератури й кінематографа XX століття» [6]. Науковець пояснює особливість жанру детективу тим, що «головний елемент жанру полягає в наявності в ньому головного героя – слідчого-детектива (як правило, приватного), який розкриває злочин. Головний зміст детективу становить, таким чином, пошук істини» [6].

На основі різних наукових робіт Норець виділив три різновиди класичного детективу: 1) англійський, або аналітичний (А. Конан-Дойль, А. Крісті); 2) американський, або «твердий» (Д. Хеммет); 3) французький, або екзистенційний (С. Жапрізо) [6].

Наразі існує безліч класифікацій, які розглядають детектив з різних аспектів. Пропонуємо ознайомитися з його жанровими різновидами, які у своєму дослідженні подає О. Бессараб:

- **Класичний детектив.** У ньому створено стандартний тип героя-детектива, що допомагає поліції розкрити злочин, але в кінці загадку все одно розкриває самостійно.
- **Детектив закритого типу.** Бачимо злочин, що відбувається в певному приміщенні, наявність лише головних персонажів та покрокове звуження кола підозрюваних. Детектив зазвичай перебуває серед кола героїв та знаходить злочинця, що протягом усього твору відігравав важливу роль у розкритті справи.
- **Психологічний детектив.** У творах цього типу злочин зазвичай відбувається з особистих мотивів, наприклад, заздрість чи помста. Він вирізняється стереотипним поведінням та типовою психологізацією героїв.
- **Історичний детектив.** Описано події в минулому або ж у сьогоденні, у якому розкривають давній злочин.
- **Іронічний детектив.** Розслідування описується з гумористичної точки зору. Зазвичай у творах такого типу трохи викривлюють загальні правила та жанрові ознаки.
- **Фантастичний детектив.** Це романи, які поєднують у собі два досить цікаві жанри. Події можуть відбуватися в майбутньому,

минулому або ж в альтернативному сьогоденні.

- **Політичний детектив.** Це найбільш віддалений жанр від класичного детективу. Основна інтрига будується навколо політичних подій і суперництва між різними політичними або бізнес-діячами й силами. Часто буває також, що головний герой сам собою далекий від політики, однак, розслідуючи справу, натикається на перешкоду розслідуванню з боку «влади багатих» або розкриває яку-небудь змову. Відмінною рисою політичного детектива є (хоч і не обов'язково) можлива відсутність повністю позитивних героїв, крім головного [2].

Проаналізувавши різні типи детективу, можемо вважати, що роман Агати Крісті «Гра дзеркал» належить до поєднання класичного детективу та детективу закритого або герметичного типу.

Події відбуваються в маєтку Керрі Луїз у Стонігейтсі, Англія. Місіс Марпл приїздить до неї в гості через занепокоєння своєї давньої подруги місіс Рут. Там вона знайомиться з усією родиною багатой знайомої, що складається з чоловіка Льюїса Сероколда, доньки Мілдред Стріт, онучки Джіни, зятя Воллі та братів-вихованців Стівена й Алекса Рестарік. Під час розкриття справи, що стосувалася вбивства пасинка Керрі Луїзи Крістіана Гульбрандсена коло підозрюваних звужувалось, поки остаточно детектив місіс Марпл не розкрила злочинця. Убивцею виявився містер Сероколд, що відігравав важливу роль у розкритті злочину. Він допомагав інспектору Кері, підказував місіс Марпл деталі, про які вона не могла знати.

Аналіз структурних і сюжетних особливостей визнаних зразків детективного жанру дає змогу визначити жанрову матрицю детективного твору. Матриця являє собою модель, яка має певні властивості й розуміється як зразок, схема об'єкта, з якого відтворюються інші об'єкти. Спробу розробити жанрову матрицю детективного роману почав С. С. Ван-Дайн у статті «Двадцять правил для написання детективних романів». Він визначив двадцять необхідних, на його думку компонентів, які мають міститися в детективі [6].

М. В. Норець дослідив модернізовану жанрову матрицю, розглянемо її детальніше та виділимо базові й обов'язкові елементи класичного детективного роману.

1. У детективному романі не повинно бути більш ніж одного детектива, злочинця та жертви.

2. Протагоністом є професіонал, співробітник поліції або приватного детективного бюро. Ні сам детектив, ні хто-небудь з офіційних слідчих не повинен виявитися злочинцем.

3. Злочинець повинен бути аматором та мати особисті мотиви для вбивства. Злочинцем може виявитися персонаж, що відіграв у романі більш-менш помітну роль. Читач має знати цього героя. Увесь тягар провини за злочин повинен лежати на плечах однієї людини.

4. Злочинець повинен займати важливе положення у житті: не бути дворецьким або садівником; у книзі він має бути одним з головних персонажів.

5. Щодо сюжету, то все повинно бути пояснено раціонально, у класичному детективі фантастика не допускається. Злочинець має бути виявленим за допомогою логічних висновків. Читача не можна навмисне вводити в оману (крім випадків, коли його разом з детективом обманює злочинець). Детектив або співробітник правоохоронних органів будує ланцюг своїх міркувань на основі аналізу зібраних доказів. Також не можна змальовувати базові прийоми вбивць-аматорів, оскільки розслідування буде занадто банальним для читача. Фінал варто робити неочікуваним.

6. Усі злочини в детективних романах мають відбуватися за особистими мотивами. Спосіб убивства й засіб розкриття злочину повинні відповідати критеріям раціональності й науковості. Злочин у детективному романі не повинен виявитися нещасним випадком або самогубством.

7. У детективі не повинно бути любовної лінії.

8. Великі описи й психологічний аналіз не допускається [6].

На основі цієї матриці можемо проаналізувати роман Агати Крісті «Гра дзеркал» та зробити висновок щодо того, який вигляд ці компоненти мають у творі.

Авторка дотрималася жанрових ознак: наявність одного головного детектива – місіс Марпл, злочинця – містера Сероколда та трупа містера Гульбрандсена. Розслідування у творі веде інспектор Кері, що час від часу прислухається до думки досвідченої місіс Марпл. Льюїс Сероколд був професіоналом у кримінальному світі, оскільки чудово орієнтувався на крадіжках, але він не був убивцею, тому можемо вважати його аматором. У творі він займає важливу роль, тому що є чоловіком головної героїні. Протягом усього перебігу подій ми майже постійно можемо спостерігати його присутність і «допомогу» в розслідуванні.

Бачимо, що події розвиваються послідовно, детектив та інспектор за допомогою логіки та знайдених підказок повільно, але впевнено доходять до істини й викривають убивцю. Агата Крісті навмисне ввела читача в оману, у моменті, де Сероколд виправдовував своє викрадання листа з кімнати, в якій відбулося вбивство. Проте авторка не порушила жанрову ознаку, оскільки вбивця всього лише відводив підозри від себе та плував не тільки читача, а й інспектора.

Досить несподіваною була розв'язка твору та розповідь про те, який прийом використав Льюїс для того, аби вбити містера Гульбрандсена. Місіс Марпл порівняла його з фокусником, що продемонстрував фокус, у якому дівчину розпилюють надвоє. Він підмовив свого вірного товариша Ерика Рістаріка та, використавши його, вчинив убивство.

Злочин містера Сероколда мав особистий мотив. Як було зазначено раніше, він був професіональним крадієм, а не вбивцею. Та все ж убити йому довелося. Він був керівником коледжу для підлітків-злочинців, який заснував колишній чоловік Керрі Луїз, тому за допомогою своєї влади та безумовного кохання своєї дружини розкрадав гроші, що йшли на фінансування цього закладу. Про це дізнався Крістіан Гульбрандсен, оскільки він також мав право

на керування коледжем. Чоловік хотів попередити про це мачуху та ще декількох управлінців, але Льюїс став йому на заваді.

Досить неоднозначно Агата Крісті дотрималась останніх двох жанрових елементів. У творі побіжно можемо простежити любовну лінію між Джиною, її чоловіком Воллі та хлопцями, що були в неї закохані – Стівеном та Алексом Рестарік. Вона не є яскраво вираженою, а лише доповнює загальну картину. За допомогою неї ми можемо краще зрозуміти зв'язки між персонажами.

Агата Крісті не обтяжувала себе детальними описами інтер'єру, персонажів. Вони були досить лаконічними, але це не завадило читачеві сформувати уявлення про те, який вигляд має певна локація чи дійова особа. Наприклад, ось так вона змалювала кімнату місіс Марпл у будинку родини Сероколд: «У Блакитній кімнаті висіли важкі штори з вицвілої синьої парчі, яким, на думку міс Марпл, було близько півсотні років. Меблі були з червоного дерева, великі й міцні, широке ліжко на чотирьох стовпцях, завішене запоною, теж було з червоного дерева. Міс Белвер відчинила двері до суміжної ванної кімнати. Вона була напрочуд модерна, пофарбована в колір орхідей і блискуча від хрому» [4, с. 15].

Портрети персонажів у більшості романів А. Крісті зазвичай мають психологічне забарвлення, наприклад: «Льюїс Сероколд був низенький, не особливо прикметний на вигляд, але в ньому відчувалася особистість, яка відразу виокремлювала його із загалу. Рут одного разу сказала про нього, що він більше схожий на динамомашину, аніж на людське створіння. Він зазвичай зосереджував свою увагу на тому, що безпосередньо його приваблювало, і не звертав найменшої уваги ані на предмети, ані на людей, які його оточували» – саме так письменниця змалювала образ злочинця під час його знайомства з місіс Марпл [4, с. 18]. Психологічні портрети головних героїв Агата Крісті розкривала в діалогах між героями та під час їх допитів інспектором Кері, завдяки яким читач міг детальніше познайомитися із вдачею персонажів.

Отже, розглянувши художні особливості роману А. Крісті «Гра дзеркал», можемо стверджувати, що це твір, написаний за всіма канонами жанру детективу.

Висновки. Детективний роман має декілька основних жанрових різновидів, кожен з яких характеризується певними особливостями. Дослідивши жанрову матрицю детективу, вважаємо, що роман Агати Крісті «Гра дзеркал» є поєднанням класичного детективного роману та детективу герметичного типу. Також проаналізувавши твір, можемо зробити висновок, що письменниця чітко дотримувалася майже всіх особливостей жанру детективу.

Література

1. Christie A. An Autobiography. London : Collins, 1977. 542 p.
2. Бессараб О. В. Детективний роман як головний прояв масової літератури кінця XX – початку XXI століття URL : <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/7242080d-2c50-45ef-ba24-4da9d8d85bd6/content>
3. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 753 с.
4. Крісті А. Гра дзеркал. Харків : КСД, 2023. 320 с.
5. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1542/1/8.pdf>
6. Норец М. В. Детективний і шпигунський роман: «клітинна» модель жанроутворення. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92908/43-Norets.pdf?sequence=1>

<i>контексті позакласного читання старшокласників.....</i>	<i>117</i>
Павлюк Н. Л., Костриба В. <i>Доля жінки в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Сердешна Оксана» та поемі Т. Шевченка «Катерина».....</i>	<i>126</i>
Павлюк Н. Л., Лисюк А. <i>Особливості психологізму в повісті Івана Нечуя-Левицького «Бурлачка»... ..</i>	<i>135</i>
Горанська Т. В., Тер К. <i>Художня інтерпретація образу Івана Мазепи в однойменних поемах Дж. Байрона та В. Сосюри</i>	<i>145</i>
Ледовський В. <i>Інтерактивні технології на уроках української літератури</i>	<i>154</i>
Прущак Т. <i>Формування інтерпретаційної компетентності учнів: теоретичний аспект.....</i>	<i>161</i>
Цап Д. <i>Жанрова стратегія детективу в романі Агати Крісті «Гра дзеркал»</i>	<i>169</i>
Чабан Ю. <i>Функції пейзажу та інтер'єру у романі Емілі Бронте «Буремний перевал»</i>	<i>177</i>
Швець М. <i>Розвиток творчого потенціалу студентів-філологів у процесі педагогічної підготовки на основі технологій.....</i>	<i>184</i>
Інформація про керівників	<i>194</i>

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com